

Folkhögskole Veteranen

NR 3 2022

Vad fick valet för konsekvenser för folkhögskola och folkbildning?

Björn Grip

Rubriken är ställd som en fråga eftersom jag skriver denna krönika tre veckor före valet. Men jag tror att det går att vara ganska säker på konsekvenserna beroende på utfallet i valet, baserat på de uttalanden som ledande kulturpolitiska partiföreträdare har gjort.

Sveriges Folkhögskolor genomförde för ett tag sedan intervjuer med tongivande partiföreträdare i kulturrutskottet. Det kan ge viss vägledning om vilken kurs som partierna har gällande folkbildningen.

Anna-Belle Strömberg (S) lyfter fram det angelägna i att ge unga som misslyckas i det allmänna skolväsendet en andra chans. Hon vill ge den möjligheten genom att sänka åldersgränsen från 18 till 16 år för att söka till folkhögskola.

Miljöpartiets Anna Sibinska, vill ha ett nationellt initiativ för att stärka folkhögskolan och folkbildningen. Hon nämner detta mot bakgrund av att det kommunala stödet till folkbildningen urholkats kraftigt de senaste åren. Men hon nämner också att förslaget kom till för att markera gentemot främst Sverigedemokraterna som vill dra bort 1,2 miljarder av folkbildningsanslaget på 4,4 miljarder. Hon betonar också behovet av långsiktighet.

Vasilij Tsouplaki (V) vill se en satsning på lärarlönerna på folkhögskolorna, som ju tenderar att släpa efter. Gärna fler deltagarveckor, men inte på bekostnad av ett lägre belopp per deltagarvecka.

Centerns Catarina Deremar lyfter fram vikten av att människor får stöd för en omstart i livet. Även kurser för

människor med diagnoser är angeläget, liksom naturligtvis att stödja folkhögskolans roll för landsbygdsutveckling.

Samtliga dessa röd-gröna partier stödjer regeringens proposition när det gäller folkbildningsanslaget. Vänsterpartiet vill dessutom ha ett särskilt anslag för skolor med internat.

På den borgerliga sidan lyfter moderaternas Kristina Axén Olin fram det urholkade studiestödet som ett bekymmer. Folkhögskolan spelar en viktig roll i samhället, inte minst för integrationen av flyktingar och invandrare, säger hon. Men, beträffande anslag och finansiering ber hon att få återkomma. Kollar man moderaternas budgetmotion skärs dock folkbildningsanslaget ner betydligt.

Sverigedemokraternas Bo Broman vill radikalt skära ner de allmänna kurserna till högst 15 % av nuvarande omfattning. Det gör han med motive-

ringen att det är viktigt att folkhögskolornas särart och speciella kurser måste prioriteras och att KomVux kan ge motsvarande utbildning som de allmänna kurserna ger. Med denna syn på folkbildningen menar han att folkhögskoleanslaget kan dras ner med 1,2 miljarder.

Roland Utbult från kristdemokraterna vill verka för att folkhögskolorna kan hänga med när det gäller kostnadsutvecklingen, och liberalernas Christer Nylander vill stärka folkhögskolans särart och identitet.

Låt gärna folkhögskolan växa, men inte på bekostnad av dess identitet och betoning av bildning, säger han. Nylanders uppfattningar är särskilt viktiga eftersom han har fått regeringens uppdrag att utreda om det behövs nya syften och mål för Folkbildningen.

Som synes är bilden splittrad, och man bör även ta mera noggrant del av vad partierna skriver i sina budgetförslag för att få klart för sig var partierna står. Helt klart är dock att den röd-gröna sidan vill slå vakt om folkhögskolan.

På den borgerliga sidan markerar KD och L en positiv inställning. Moderaternas företrädare är försiktig, men i sin budgetproposition förra året skar man ned på anslagen. Sverigedemokraterna vill radikalt skära ned på verksamheten och är dessutom misstänksam gentemot den frihet som folkbildningen traditionellt har haft.

När ni läser detta vet vi hur valet har gått. Jag hoppas att denna krönika ändå var en rimlig spådom om vad som blir konsekvenserna för folkhögskolan. Men det visste ni kanske ändå och röstade därefter?

FOLKHÖGSKOLE VETERANEN

MEDLEMSBLAD
FÖR FOLKHÖGSKOLANS
VETERANFÖRENING

www.vetfolk.dinstudio.se

Nummer 3
ÅRGÅNG 22
September 2022

Medlem i föreningen blir du genom att betala in medlemsavgiften 250 kr per år till Folkhögskolans Veteranförening plusgirokonto 400 28 34-2
Glöm inte att ange namn och adress!

Innehåll

Vad fick valet för konsekvenser för folkhögskola och folkbildning?	1
Folkbildningsutredningen	2
En hejdundrande succé!	2
Vuxenutbildarcentrums internationella arbete	3
Region Väst håller höstträff på Vinga folkhögskola	5
Karl Gerhard blir politisk	6
Partier till salu. Endast Miljöpartiet behandlar oss som medborgare	8
Fenomenet Greta Thunberg	9
Folkhögskoleforum 2022	9
Jag är ingen folkbildare	10
Betygsinflation	10
Matminnen	11
I vatt'chokladens rike ...	11
Genom mitt fönster	11
Nödvändigt växelbruk	12

Redaktionskommitté

Urban Lundin
urban.lundin@folkbildning.net

Per-Ola Jansson
braxnaspoj@gmail.com

Tore Mellberg (layout)
tore.mellberg@gmail.com

Föreningens postadress (ordförande)

Folkhögskoleveteranen
c/o Björn Grip
Sturegatan 9B
614 32 Söderköping
epost
bjorgngrip@hotmail.com
tel 070-540 95 79

Kassör

Kent Jonelind
Marielundsvägen 7
824 31 Hudiksvall
epost
kent.jonelind@gmail.com
tel 070-550 37 59

Folkbildningsutredningen

Redaktionen

På en pressträff i juni meddelade utbildningsminister Anna Ekström att Christer Nylander utsetts till särskild utredare i den nya folkbildningsutredningen. Utredningen ska förbättra förutsättningarna för folkbildningen genom att säkerställa en ändamålsenlig styrning, uppföljning och kontroll.

Christer Nylander (L)

Christer Nylander är riksdagsledamot för Liberalerna och har lång erfarenhet av både kultur- och bildningsfrågor, han sitter idag som ordförande i riksdagens kulturutskott. Som särskild utredare ska han bland annat utreda behovet av att ändra målet för folkbildningspolitiken och att ändra statens syften med stödet till folkbildningen samt analysera om nuvarande styrmodell och modell för fördelning av statsbidraget är ändamålsenlig. Han ska också utreda hur uppföljning,

kontroll och granskning av folkbildningen säkerställs.

– Det är bra att regeringen nu har fattat beslut om att tillsätta en folkbildningsutredning. Folkhögskolor och studieförbund har en avgörande roll i vår demokrati och de statsbidrag de får ska gå till bildning och kultur, aldrig till fusk och felaktigheter. Jag är mycket glad att Christer Nylander med sina breda och djupa kunskaper om folkbildningen har tackat ja till erbjudandet att vara utredare, säger utbildningsminister Anna Ekström i ett pressmeddelande.

Utredningen ska redovisas till regeringen senast den 19 februari 2024.

Från Folkhögskoleveteranens sida skickade vi med några frågor till Nylander:

1. Kommer ditt fokus att ligga mest på studieförbunden eller på folkhögskolorna?

Svar: Direktivet omfattar både studieförbund och folkhögskolor. Exakt hur vi lägger tyngdpunkt på olika delarna får vi återkomma kring, men direktiven är som jag ser det både öppna och vida så det finns möjlighet att ta lite olika perspektiv och olika fokus.

2. Tror du att förväntningarna på utredningen kommer att innebära stora förändringar när det gäller självförvaltningsmodellen?

Svar: Jag vill helst inte svara på frågor om vilka slutsatserna kan bli. Jag går in i detta med öppet sinne och kommer att lyssna på många.

3. Kommer du/ni att presentera några delrapporter?

Svar: Nej, det finns inga planer på delrapporter.

4. Kommer du att tillsätta någon referensgrupp, mot vilken du kan bolla tankar och idéer?

Svar: Ja, vi kommer att knyta till oss experter på olika sätt. Min förhoppning är att få tid att lyssna på många som kommer från olika håll. Folkbildningen i Sverige är omfattande och mångskiftande så det blir en utmaning att försöka fånga hela bredden.

En hejdundrande succé!

Redaktionen

Utgivningen och försäljningen av Nya Folkhögskoleminnen artar sig till att bli en veritabel succé. I dagsläget har mer än 425 exemplar sålts. Lägg därtill att kampanjen lett till att tidigare versioner av Folkhögskoleminnen sålts i drygt 50 exemplar. Så med all sannolikhet är vi uppe i över 500 sålda exemplar vid tidningens utgivningsdatum!

Så det är hög tid att beställa antologin om man vill vara säker på att kunna få sitt ex!.

Kontakta Johanna på Marieborgs folkhögskola 011-21 96 11 eller konferens@marieborg.org

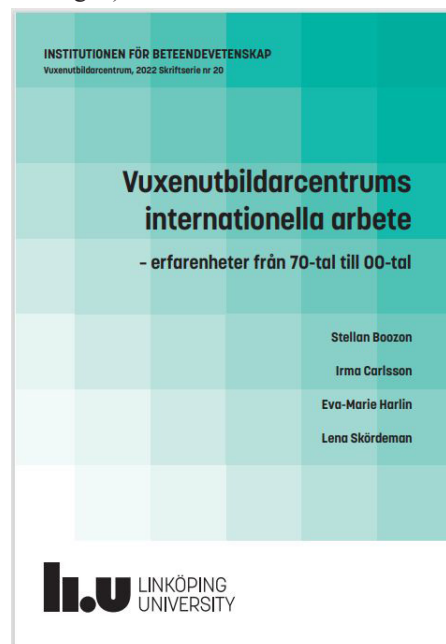

Vuxenutbildarcentrums internationella arbete

Stellan Boozon

Bakgrund

I förra numret av Folkhögskoleveteranen berättade vi om utgivningen av den bok som sammanfattar [Vuxenutbildarcentrums internationella arbete](#) (sök på "Vuxenutbildningscentrums internationella arbete diva" om du läser pappers-tidningen).

Här nedan följer en resumé av det som sagts och gjorts.

Vi veteraner som varit knutna till universitetet i Linköping och dess folkhögskolläraryrke har fortsatt att hålla ihop med regelbundna träffar efter pensioneringen. En klippa var länge till exempel Johan Norbeck till dess att han 78-årig gick bort för tio år sedan.

Vi kolleger har också som pensionärer fortsatt att hålla liv i den lokalavdelning av Svenska folkhögskolans lärarförbund (SFHL), där vi uthålligt utgjort en väl sammansvetsad grupp inom den lilla TCO-familjen vid universitetet också långt efter det att vår huvudorganisation började upplösas.

På programmet vid våra återkommande träffar har det stått samtal om fackliga frågor, inte minst sådana som gäller hur skol-/utbildningsformen folkhögskolan har förändrats över tid.

En viktig del har också varit kulturbevakning, detta bl a i form av en bokcirkel med litteratursamtal som pågått under närmare tjugo års tid.

På initiativ av förslagsställaren Staffan Roselius beslöt vi för tio år sedan att

vi också skulle gå igenom och dokumentera det omfattande internationella utvecklingssamarbete som vår enhet deltagit och medverkat i med början redan under senare hälften av 1970-talet, det vill säga ända sedan Johans, Olle Kylhammars och Hans Hovenbergs tid.

Det har blivit mycket berikande och lärorika inventeringar som utgjort underlag för nya återblickande samtal och diskussioner i vår lilla krets.

Staffan Roselius har outtröttligt varit motorn i bearbetnings- och dokumentationsprocessen, och även varit drivande eller delaktig vid författandet av merparten av de slutligen publicerade fördjupande projektredovisningarna.

Vi övriga som funnits med under senare år och biträtt med att ta fram underlaget till överläggningarna om det som vi ville skulle dokumenteras är Eva-Marie Harlin, Irma Carlsson, Lena Skördeman, Georg Karlsson och övertecknad Stellan Boozon.

Utifrån dessa våra många och långa genomgångar och bearbetningar lyckades vi med stort engagemang till slut sammanställa en skrift och få den tryckt under senhösten 2022.

Skriften rymmer sex avsnitt som inleds med en introducerande bakgrundsteckning och översikt. Den följs i sin tur av ett urval redovisningar från fem olika regioner. De utgör exempel på vad vi tyckt vara av särskilt intresse bland de många delar av världen vi haft längre eller kortare utvecklingssamarbete med och projektverksamhet i.

Boken är alltså en dokumentation av ett mindre antal belysande exempel på internationella samarbetsprojekt som genomfördes vid Folkhögskolläraryrket och Vuxenutbildarcentrum vid Linköpings universitet från 1970-talet till en bit in på 2000-talet. Dessa projekt har inte tidigare dokumenterats för någon bredare läsekrets, men erfarenheterna har funnits kvar i form av projektrapporter, minnesanteckningar och dagböcker.

På grund av bakgrundsmaterialets skiftande karaktär har texterna inbördes tagit sig olika uttryck. Flera av dem har formen av personligt färgade berättelser med färgstark detaljrikedom och omfattande persongallerier vilket förhoppningsvis livar upp läsningen.

Det internationella arbetet är en viktig

del också för den nuvarande vuxenpedagogiska avdelningens identitet vid universitetet i Linköping, och skriften har där mottagits väl som introduktion till en fortsatt satsning av en ny yngre generation inom universitetet. I likhet med vad vi pensionärer och våra tidigare kolleger gjorde fram till början av detta millennium, har de visat intresse för utvecklingssamarbete i bl a Afrika och östra Europa, gärna i dialog med sociala rörelser och civilsamhället i övrigt.

Skriftens innehåll

Skriften består av sex kapitel.

Det inledande, författat av övertecknad Stellan Boozon och betitlat *Tiden och människorna*, skildrar först tidsandan i kölvattnet på 1960-talets omtumlande ideologiska motsättningar och internationella konflikter. De kulminerade på flera håll i Europa 1968, inte minst kring styrning och frihet inom utbildningsväsendet. I Norden följdes detta under 1970-talet dels av en renässans för progressivismen inom pedagogik och utbildningsutformning, och dels ett ökat intresse och engagemang för internationella frågor, t ex genom solidaritetsrörelser som FNL-rörelsen. För folkhögskolans del syntes detta på flera sätt i både nya kursprogram och nytt innehåll med nya arbetsformer i undervisningen, samt genom t ex Stor-PUFF-projektet och i bildandet av Progressiv folkhögskola.

Därefter beskrivs i det inledande kapitlet den pedagogiska personalen, metodiklektorerna, på Folkhögskolläraryrket. Dels den inledningsvis nämnda trion pionjärer Norbeck, Kylhammar och Hovenberg, dels den nyrekrytering som successivt ägde rum i omgångar under drygt tio år från 70-talets mitt.

Den skedde i stor utsträckning genom att lärarutbildarna hämtades från just Stor-PUFF och "Progressiv". I detta skede knöts också de första kvinnliga lärarna, Lena Skördeman och Marianne Mossige-Norheim (senare Marcusdotter, Veteranföreningens första ordförande 1991–2001) till utbildningen i Linköping. Sammantaget hade många av de nya metodiklektorerna engagerat sig i internationella frågor, och ett flertal hade egen utlandserfarenhet från Afrika och Latinamerika.

Det andra kapitlet, *Tanzania – ett*

långvarigt samarbete, inleder den serie om fem avsnitt med geografisk förankring som fyller huvuddelen av boken. Det första handlar om det land, som både folkhögskolan och dess lärarutbildning haft det mest omfattande och mångåriga samarbetet och utbytet med, Tanzania, genom de svenskinspirerade Folk Development Colleges (FDC).

Lena Skördeman skriver inledningsvis översiktligt om ett flertal kontakter, samarbeten och utbildningsinsatser som ägt rum genom decennierna.

Stellan Boozon skriver mer ingående om Vuxenutbildarcentrums största projekt, det SIDA-finansierade s k TANDEM-projektet 1991-96 (som för övrigt hade Folkhögskoleveteranens redaktör Urban Lundin i en strategisk ledningsfunktion) med bl a poängsatta kurser under fyra år på deltid för dels lärarutbildare, dels skolledare, för att stärka FDC.

Till sist skriver Eva-Marie Harlin och Johan Arvidsson kort om sentida kontakter som tagits för att ge F-programmets studerande möjlighet att göra delar av sin praktik på plats på FDC:s, samt en tidigare kontakt med ett akademiskt institut i Tanzania under förmedling av intresseorganisationen Karibu Tanzania som resulterade i en Diploma-utbildning för FDC-lärare, första gången genomförd 2011.

Ytterligare ett stort SIDA-projekt genomfördes i Mocambique åren 1993-98 med Johan Norbeck som projektledare. Det redovisas personligt av Staffan Roselius, som rubricerat kapitlet *Mocambique – Grand final i biståndsbranschen*.

Denna rubrik syftar på att när de båda stora insatserna i Afrika, i Tanzania respektive Mocambique, genomförts hade samtidigt vuxenutbildning upphört att vara ett (starkt) prioriterat område för svenskt bistånd genom SIDA.

Uppgiften i Mocambique var att stärka försörjningen av vuxenlärare i landet, och projektet anlades i samarbete med ett universitet i Maputo.

Formen var även här en poängsatt studiegång, nu under fyra år på halvfart med månadslånga seminarier kombinerat med distansstudier, vilket skulle motsvara en svensk högskoleexamen.

Ett internationellt lag av lärare för kursen som kunde tala portugisiska rekryterades, vissa efter språkutbildning. De 25 deltagarna skulle ha tidigare erfarenhet av att leda vuxnas lärande, och kom främst från alfabetiseringskampanjen i Mocam-

bique 1975–82.

Staffans skildring av projektet ges relief genom att sättas in i ett historiskt sammanhang av försök till nationell utveckling i skenet av inbördeskrig, svag ekonomi och andra svårigheter. Oceansurerat granskar han också kritiskt projektets ekonomiska villkor, dess kostnader och hanteringen av dessa samt det komplexa multikulturella samarbetets svårigheter. Detta senare utgår från den mängd av aktörer som deltog i projektets såväl administrativa som pedagogiska del. Problemen blir tydliga när det gäller exempelvis språkanvändning, skillnader och bristande samsyn vad avser pedagogiska ideal och förhållningssätt samt pedagogisk praxis i lektionssalar och vid betygssättning.

Staffan Roselius har också författat kapitlet *Jigjiga – ett försök att starta folkhögskola efter nordisk förebild i östra Etiopien*.

Även här får vi en initierad beskrivning av främst östra Etiopien med sin huvudsakliga somaliska befolkning och deras växlande, ständigt fattiga livsvillkor, bland annat ur ett kvinnoperspektiv.

(I Jigjiga hölls för övrigt Schibbye och Persson fängslade när de gjorde sin reportageresa i den oroliga Ogadenprovinsen 2010–11.)

I kontakt med exilsomalier i Sverige redan 1999 initierade SFHL-avdelningen vid Vuxenutbildarcentrum, med medel från SFHL:s solidaritetsfond som grund, en förstudie år 2000 kring förutsättningarna för att starta en skola i regionen.

Denna förstudies olika faser redovisas ingående.

Möten och utbyten i dialogform med företrädare för offentliga och framför allt frivilliga organisationer beskrivs utförligt. Analysen mynnar i en intressant och väl utformad behovsinventering och en genomtänkt kursplanering för två kurser 2003–05 med först tio, sedan tretton deltagare, lika antal män och kvinnor. Efter det att dessa dryga tjugotalet personer rekryterats till och hållit studiecirklar fanns fler än 200 folkbildningsaktiva kring Jigjiga, med goda möjligheter till vidare spridning genom ”ringar på vattnet”.

Denna utveckling stäcktes när den etiopiska bistånds(mottagar)politiken 2006 ändrades till att bland annat kraftigt reducera andelen tillåten utländsk finansiering i enskilda projekt i kombination med ett underhand hårdnande samhällsklimat med auktoritärt ledarskap och begränsad rörelsefrihet.

Staffan skriver också, nu tillsammans med Irma Carlsson, kapitlet *Folkbildning i Anderna*. Där beskrivs folkbildningssamarbete på föreningsgrund i Latinamerika sedan sent 1980-tal, underhand med fokus på ursprungsbefolkningarna i främst Bolivia samt i betydande mån även Peru och Ecuador. Lyftet skedde när Vuxenutbildarcentrum fick möjlighet att även här bedriva tillgodoräkningsbar universitetskursverksamhet med svenska s k studentpengar, organiserad av Jan-Erik Perneman och Leonel Cerruto, bolivian med svensk folkhögskollärarexamen, och underhand också administrerad av Mats Ehn, biståndsarbetare och lärare vid Färnebo folkhögskola. Till kurserna, som bedrevs inom ämnet interkulturell pedagogik, rekryterades deltagare från ursprungsbe-folkningarna från de tre länderna, med sinsemellan en mångfald hemspråk och traditioner.

Ett stort intresse förelåg för den grundläggande kursen på A-nivå 1997 som gick i Bolivia, men det blev svårt för merparten av de många deltagarna att kvalificera sig för fortsatta studier på B-nivå (2001) och slutligen den år 2004 introducerade C-nivån.

Inhemska akademiskt utbildade lärare medverkade från ett flertal universitet i de tre länder i Latinamerika där undervisningen bedrevs, liksom även en mängd lärare från Vuxenutbildarcentrum och andra delar av Linköpings universitet.

Det sammanhang i vilket denna svensk-latinamerikanska samverkan utvecklades beskrivs även i detta kapitel ingående av Staffan Roselius.

Politiskt betonas den komplicerade relationen till USA, som bland annat rörde konsekvenser av kampen kring kokaplantan. I Anderna är den brett odlad, föremål för omfattande traditionella riter och ett utbrett bruk för sina effekter, som är uppiggande och stimulerande och anses underlätta vistelse på hög höjd. I USA betonas det faktum att den kan förädlas till den centralstimulerande, skadligt beroendeframkallande narkotiska drogen kokain och därför inte bör odlas på grund av risken för smuggling.

Författarna Staffan och Irma ger också utförliga exempel på sina upplevelser av resor till och kurser i de tre länderna år 1996, 2002, 2004 och 2005 med ingående beskrivningar av sina och andras medverkan, deltagaraktivitet, kursinnehåll, kursuppgifter, arbetsformer och examination. De reflekterar också över

kurserna utifrån begreppen pedagogik, interkulturalitet och identitet.

De femton år samarbetet mellan Universitetet i Linköping och de andinska ursprungsörelserna pågick, medverkade ett flertal inhemska etablerade universitet i kurserna, samtidigt som andra europeiska universitet medverkade i andra kurser.

Vid varje deltagande från oss vid Linköpings universitet ordnades kontakter med minst ett inhemskt universitet. Detta inte enbart för kurssamråd utan även för överläggningar kring att kunna etablera en länge närd längtan efter ett (eller flera) ursprungsbefolkningens eget universitet. En mycket svår utmaning som enligt uppgift nu förverkligats i inledningsvis liten skala.

Ett mer påtagligt resultat är att en ansemlig del av dem som studerat i kurserna har vunnit insteg i det politiska livet genom olika förtroendeuppdrag och anställningar på skilda nivåer, något som syns mest påtagligt i Bolivia.

Bokens sista kapitel har Staffan Roselius skrivit tillsammans med Georg Karlsson. De har gjort och tagit emot många besök till olika länder i östra Europa, dels var för sig men många av dem också tillsammans, inte minst i relation till de baltiska länderna. I kontakterna med Polen och Ryssland var framlidne Hans Hovenberg en viktig föregångare, värd och medresenär – en unik nätverka-re innan begreppet var uppfunnet.

Kapitlet har rubriken *Östra Europa – Berlinmurens fall öppnade nya samarbetsmöjligheter* och beskriver inledningsvis kontakter före murens fall, men fokuserar sedan på de många aktiviteter

med svenska folkbildningsaktörer som under tidigt 1990-tal uppstod i relation till våra grannar i öst, där Vuxenutbildarcentrum samverkade med dessa och med motsvarigheter på andra sidan Östersjön.

Vuxenutbildarcentrum hade sina egna projekt genom att arrangera utbildningar i form av akademiskt tillgodoräkningsbara poängsatta kurser, utvecklade i samarbete med partners i olika länder.

Åren 1993–95 gick en Masterskurs med deltagare från de baltiska länderna Estland och Litauen. Vid konferenser i Ryssland 1998 och 1999 och Kashubiska folkhögskolan utanför Gdansk i Polen vidgades kretsen, och en ny kurs betitlad Education for Democracy med deltagare från även Ryssland samt ett dussintal svenska folkhögskollärare pågick 1999–2000. Den upprepades 2001–02 under namnet Education for Democracy and Global Change med deltagare från Ryssland, Litauen och denna gång även Belarus. (Den gavs en tredje gång 2003–2004 men då bara med svenska deltagare).

Kontakten med de belarusiska deltagarna upphörde efter kursens slut, men nya kontakter med andra folkbildningsentusiaster från Belarus etablerades så småningom med början 2006. Dessa ledde till ett reseutbyte, där vi i Sverige var värddar för en grupp hitresta hösten 2006 och en annan grupp våren 2007. En svarsvisit samma år fick inställas då flertalet svenskar nekades visum, men resor till Belarus kunde sedan genomföras av grupper från vårt land både 2008 och 2010. Kontakterna är sedan dess åter brutna.

Kapitlet avslutas med en rapport från ett EU/Socrates-program med Litauen som projektsamordnare, Vuxenutbildarcentrum som företrädare för Sverige, och fem andra europeiska länder. Det hade flexibelt lärande i nya miljöer som tema och avrapporterades i två skrifter som behandlade folkhögskolor i Europa samt Flexibelt lärande.

De spår som satts av svensk folkbildning i östra Europa är efter ett kvartssekel av idoga försök till samarbete måhända få och små, men har haft sina genomslag och lever vidare och är synliga i Baltikum. Och där förhoppningsvis inte bara som spår i sanden.

Gösta Vestlund

Kenneth Abrahamsson har sammanställt en skrift om Gösta Vestlund, folkbildningens grand old man. Eller ”folkbildaren från framtiden”, som Kenneth kallar honom. Du hittar en presentation av skriften på *Nationellt kompetenscentrum för livslångt lärande*, ENCELL (Sökord: encell gösta). Eller klicka på denna [länk](#) om du har pdf-versionen av *Folkhögskoleveteranen*.

Region Väst håller höstträff på Vinga folkhögskola

Ingemar Nordieng

I förra numret av Folkhögskoleveteranen fanns ett innehållsrikt referat av Clara Hyldgaard Nankler från vårens träff på region Väst där veteranföreningens senaste bok *Nya folkhögskoleminnen* presenterades och diskuterades. I det numret fanns också ett intressant referat av Signild Håkansson om nya Vinga folkhögskola.

Vi följer upp detta med att förlägga höstens träff till just Vinga Folkhögskola, som ligger i Gårda, Göteborg. Med *Nya folkhögskoleminnen* som inspirationskälla kommer vi att ha ett samtal med skolans personal på temat ”Så var

det förr – så är det nu”. Hur väl stämmer våra erfarenheter av folkhögskolelivet med dagens folkhögskola? Har våra erfarenheter något att tillföra dagens folkhögskola? Och vad kan vi veteraner lära av hur det är idag?

Som vanligt blir det också tid för lite informella samtal och information om Veteranföreningen och annat aktuellt. Vi hoppas på en spännande och intressant dag – och på en god uppslutning! Och att inte pandemin sätter käppar i hjulet!

Höstträffen äger rum **tisdagen den 27 september** med start kl. 11 00 och avslutning ca kl. 16.00. Skolans bjuder

generöst på förmiddags- och eftermiddagsfika. Lunchen äter vi på någon närbelägen restaurang.

Inbjudan mejlas ut i augusti. Vill du ha inbjudan och är osäker på om du finns med på mejllistan, skicka en rad till ingemar.nordieng@gmail.com så plockar vi in dig.

Anmälan senast 20 september till Per Nordqvist 073-650 08 03 peje.nordqvist@gmail.com
Håkan Söderlund 072-223 53 74 hakan2017@telia.com
Ingemar Nordieng 070-594 23 53 ingemar.nordieng@gmail.com

Karl Gerhard blir "politisk"

Jörgen Håkansson

Karl Emil Georg Johnson lät sig födas 14 april 1891. Till föräldrar valde han två smålänningar, grundläggaren Frans Emil Johnson uppvuxen i Kolningsmåla och Jenny Johnson från Kråksmåla. Vid sonens födelse hade de flyttat till Stockholm. Karl Emil Georg fick snart två bröder att trängas med i lägenheten. Redan under skoltiden blev det mycket teater för storebror, men som femtonåring avbröt han sina studier vid Östermalms läroverk och senare vid sjutton års ålder startade han ett nytt liv hos ett teatersällskap under en turné till Gotland. Vid denna tid bytte han också ut sitt namn Georg till Gerhard, som han tyckte klingade mera djärvt. Under kommande år kom han att flacka runt i hela Sverige med olika sällskap och teaterdirektörer. Allt eftersom han fick större roller ökade självförtroendet och han började skriva pjäser och blev egen företagare.

I januari 1917 dog fadern. Det var i dödsannonsen som namnet Karl Gerhard för första gången sågs i tryck.

En revykung i vardande

Året 1919 blev ett lyckoår för Karl Gerhard. Han fick en inbjudan från en inflytelserik kollega, Per Hallström, att skriva satiriska texter till en sommarrevy på Folkan. Nöjeslivet i Stockholm blomstrade. Kriget var äntligen över. Ransoneringarna upphörde i etapper. Gulaschbaronerna fick se sig om efter andra inkomstkällor. Nu gick de flesta livsmedel att köpa till normala priser. Karl Gerhard hade egentligen inte tänkt att skriva revyer. Han hade högre planer. Engagemang på Dramaten hägrade. Revyn kom att handla om efterkrigstidens dramatik, när allt fler monarkier blev republiker. På scenen blev det liv och rörelse, humoristiska repliker och kvicka kupletter. Fredsarbetet i Paris hade författaren vågat sig på och det slog elaka gnistor om händelserna där. Det raljerades över svenska politiker, som fick sina fiskar varma.

Revyn blev en stor succé. En ny revyform hade fötts. Man hade brutit igenom den gängse humorvallen och öppnat nya perspektiv.

Efter denna succé gjorde skådespela-

Karl Gerhard. Foto: Wikipedia

ren Gerhard Johnson definitivt sorti och nu kom äntligen revycharmören Karl Gerhard att göra entré.

1920-talet blev en berg- och dalbana för teaterdirektören Karl Gerhard och hans revyer. Vad ville han och vad stod han för som människa och medborgare? Av den politiska vänstern hade han ofta beskyllits för att vara borgarbracka och av högern för att vara kommunist. Själv har han uttryckt det så: "Jag hatar alla som har makten och jag har en obotlig svaghet för minoriteter". Därmed kunde hans ställningstagande i vissa avseenden bli förvånande. Han var obekymrad i vilket läger eller sällskap han hamnade. I sketchen *Varuhuset Deutschland* 1924, vari ingick fyra profitlystna judar, hade han tagit den obskyre Adolf Hitler i försvar efter dennes uppdykande på den politiska scenen. Ett utslag för Karl Gerhard's dåvarande politiska oskuld?

Att sälja schlecht und pillig
men mot firtio prä-präcent.

Herr Hitler böjts trots Hakencreutz.

Lieb Vaterland ruhig sein.

Hier gehen kann sie sehen eine neue Wacht
am Rhein

Det var första gången Hitler blev omnämnd på en svensk revyscen. Många av Gerhard's revyer spelades också i Gö-

teborg och Malmö samt andra orter.

Frankrike irriteras

I revyn *Tidens ansikte* 1932 ingick den s.k. "Mariannesketchen" syftande på Frankrike. Den utspelades hemma hos Marianne. Där spelade Europas statsmän klädpoker. Bland deltagarna fanns ententens herrar och moder Svea klädd som dalkulla. Tysklands representant var den magre herr Mickel, som snabbt blev av med sina persedlar. När han skulle lossa västen utbrast han: "Nu sätter jag Ruhrdistriktet". "Det räcker inte," sa Marianne. "Kom in i mitt rum ska vi se om vi inte kan få av dig skjortan också".

Sketchens innehåll var tydligen politiskt sprängstoff. När Frankrikes pressattaché rapporterade hem att man smädade Frankrike blev det skrivelser i tidningarna. Regeringen blev irriterad och utrikesminister Briant, som verkat för ett vänskapligt förhållande till Tyskland störtades men troligtvis inte av denna anledning. I Sverige förbjöds sketchen av polisen.

Aristofanes d.y.

Hur blev Karl Gerhard politiskt väckt? Avgörande roll i detta frälsningsmysterium hade Torgny Segerstedt och hans flammande antinazism i GHT. Det var av honom Gerhard fick riddarslaget för att gå i strid mot barbari och människoförakt. Även Per Lagerkvists roman *Bödeln* påverkade honom starkt när han tog steget över till trosviss nazistmotståndare, som han sedan vidhöll.

Första gången Karl Gerhard visade sin antinazism från scenen var i revykomedin *Oss greker emellan*, Den hade premiär på Folkan 1933. Revyn var en modern och fri bearbetning av Aristofanes klassiska komedi *Lysistrate*, där kvinnorna kärleksstrejkar för att tvinga männen att lägga ned sina vapen och sluta kriga. (Denna uppmaning kan vi med fullaste emfas sända till "nazistjägaren" Putin med sina hjärnspöken.) I prologen annonserade en satyr med bockfot följande:

Herr Aristofanes trivdes i zonen
närmast pamassen när han skrev revy

och i det grannskapet blev inte tonen den som vi vant oss från Mårbacka by.

Sedan en tid tillbaka hade Karl Gerhard lyckats engagera den kommande storsjärnan Zarah Leander. Hon blev en magnifik Lysistrate. När nu männen i Athen inte kunde få bukt på kvinnorna måste de vända sig till "Pelleponazis". Då ilade deras anförare Adolf Hitler till undsättning. Efter en hakkorsbalett avgav herrarna Hitler, Hindenburg och Göring på cirkustyska sin programförklaring, spelade av Douglas Håge, Benkt-Åke Bengtsson och Calle Hagman:

HITLER:

Wir haben eine tropp wir Hitler-jungdom kallen.
Ein gross abnormitet, sie haben keine skallen.

HINDENBURG:

Kein kan störe uns wenn wir macht unsre se-
ger. Intelligensen wir hat koncentriert in läger.

GÖHRING:

Ein kommunistisk schwein ich hab'dressiert zu
danse mit trynet er ruft Heil und steht auf seine
swanse.

Slutligen beklagade Hindenburg att exkejsaren Wilhelm II inte kunde vara med. Han satt instängd på ett slott i Doorm.

HINDENBURG:

Es schade ist das er nicht auftritt kan in tag
just. Wir fieren ja -(mot Hitler) Heil Hitler! Dein
Abend, Dummer August.

Även om Karl Gerhard ibland i sina kupletter kan ha ömma versfötter visar han även att han inte bara är kvick utan att han rent lyriskt kan briljera. Detta illustreras inte minst i Zarahs slutmonolog, sedan hon fått männen att lägga ned sina vapen. Hon vänder sig till publiken med orden:

När nattens mörker milt sig sänker
i afton över vårt Athen,
i var grekinnas blick det blänker
från evig eld ett återsken.
Du liv, välsignat och förbannat,
vi älska dig med all vår must.
Om något släcks, tänds snart ett annat
av våra hjärtans heta lust.
I nymfer, fäll nu era hudar
blott Eros hör ert tysta skratt
och älsken era unga gudar
till vännen Pans musik – God natt.

Mitt vänliga fönster

Med sin revy 1934 visade Karl Gerhard att han levde intensivt med i händelserna på världsteatern.

Årets upplaga, ironiskt kallad, *Mitt vänliga fönster* bjöd på skämt och allvar. I andra akten fördes besökarna på Folkan in i en allvarsstämmning, som man vanligen inte får på en revyteater. Paradnumret utfördes av primadonnan Zarah Leander. Hennes sceniska gestaltning av *I skuggan av en stövel* kom att helt trollbinda åskådarna. I hennes bröst fanns inbyggt ett orgelverk, som svarade mot åskmullret i den storpolitiska kulis- sen. Efter nazisternas maktövertagande i Tyskland, året före med diktatur, jude- förföljelse, bokbål m.m. var stämningen allvarstygnd. Scenbilden var suggestiv. Den föreställde en grotteklav. Hjulen drogs av fångslade slavar. Jordens yta vred sig sakta mot fonden. Vid en scen- kant stod Zarah som frihetens gudinna kedjad vid en kolonn. Ansiktet belystes av en strålkastare. Hon stod alldeles stilla medan hon sjöng.

Jag är intet, jag är allt
jag är frihetens gestalt,
jag är alla tiders ouppnådda ideal.
Jag är vetenskap och Vett,
jag är mänsklighet och Rätt.
Jag som borde stå i solen
och tillbes som Vestal...

Jag står i skuggan av en stövel,
är fjättrad av en grov kolonn.
Rest av preusseri
och av slaveri
från det gamla Babylon.
Ibland martyrerne i Roma
på kejsar Neros stadion
led jag samma nöd,
dog jag samma död
som jag dog i Babylon.

Klaga månde Israel -
mörk är himlens stjärnepäll,
ingen vänlig stjärna visar
vägen till Jerusalem.
Jehova – Ditt eget folk
var i sekler smärtans tolk.
Ifrån sina fäders marker
fördrivas de på nytt.

I den fortsatta sången angrips brittisk kolonialpolitik i Indien. Rashetsen i USA kritiserades. Frihetsgudinnan är målad i negerblod (N-ordet var då inte förkast- ligt). Men Karl Gerhard pekade också på

de tragedier som utspelades vid Pales- tinas kust, då brittisk militär hindrade judar att landstiga på "sina fäders mark". Emigrantskeppen dit fick vända utan att Jehovas folk fick "komma hem". I den långa slutstrofen står det klart vem visan adresseras till utan att Tyskland nämns. Tre kulturpersonligheter omtalas, vilka nödgats lämna landet, alla av judisk börd, vetenskapsmannen Albert Einstein, regissören Max Reinhart och skådespel- selskan Elisabeth Bergner.

Under den sista versen sänktes lång- samt en väldig stövel ned över scenen. Karl Gerhards protest mot barbariet mottogs med allvarsamhet.

Gullregn över stan

Karl Gerhard skulle ställa till med mycket rabalder i sin revy *Gullregn* 1940. Uppslaget hade han återigen fått från Aristofanes. Revyn hade som tema den gamle grekens sista komedi *Phu- tos*, rikedomens gud. I revyn ställs de orättfärdiga rika mot de redbara fattiga. Uppslaget var att han kunde tillämpa detta förhållande mellan fattiga och rika stater. Det hade ju Hitler sedan gjort, när han förklarat krig mot "plutokratierna"!

Revyns stora nummer blev andra ak- tens *Den ökända hästen från Troja*. När den ansenliga dalahästen fördes in på scenen firades åtta balettfllickor med tyro- lerklädsel ned med rep från hästens buk. De slog ihop sina gitarrer, som formades till kulsprutegevär och musiken övergick till marschtempo. (På våren hade Karl Gerhard varit inbjuden till Moskva av Sovjets ambassadör i Stockholm, Alex- andra Kollontay. Här fick han idén till melodin). Från ett femte ben uppenbara- des revykungen, som sjöng:

Det är den ökända hästen från Troja.
som moderniserats till femte kolonn.....

Refräng: Det är den ökända hästen från Troja,
som sluppit ut från historiens stall.

I ryttargången sig statsmännen oja -
en del ha socker i fickorna ifall
att hästen skulle va'möjlig att tjäma -
det är en högst neutral politik.

Vi svenskar umgås med kraken i sämja.
Han går numera i reguljär trafik.

Men har det snart ej gått upp för de loja
i hela världen – båd' fattig och pamp -
att det är den ökända hästen från Troja,
som hela tiden har kallats för "MIN KAMP":

Hästen gav upphov till politiska förvecklingar. Här ett sammandrag: Några dagar efter premiären fick Gerhard besök av byråchefen Grafström på Utrikesdepartement och en tysk legationssekreterare. De bevistade föreställningen. Följande dag ringde Per Albin Hansson och meddelade att DOM vill ha den "Trojanska hästen" struken, varpå Gerhard undrade om vi fått en tysk regering. Per Albin förnekade detta. Han påstod att några lagliga medel att stryka numret fanns ej. Dagen därpå besökte Gerhard utrikesminister Günter och sjöng *Hästvisan* för honom. Günter uttalade att han hade regeringens

uppdrag att be Gerhard stryka visan. Då Gerhard återkom till teatern överlämnade två poliser en förbudsskrivelse. Han framförde dock visan även denna kväll. Nästa dag blev han uppringd av polistendent Zetterkvist, som krävde efterrättelse av förbudet. När frågan kom upp i Rådhusrätten mötte ett stort pressuppbåd. *Den ökända hästen* framfördes därefter iklädd nattmössa och munkorg samt till en nyskriven text.

Refräng:

Det är den ökända hästen från Troja
en av demokraterna sadlad och skodd.

En samlingskrake för slott och för koja,
med stora skyggglappar, rädd att bli beglodd.
Vårt gamla lejon blev snart pensionerat
när "Hesa Fredrik" för första gång tjöt,
av Bagge blev det till får ondulerat,
det utav Rutger fick "essen" stackars nöt.
Men har det snart ej gått upp för de loja,
som tror att folkhemmets chef är en pamp,
att det är den ökända hästen från Troja,
som Per-Albin kan kalla för "SIN KAMP".

Karl Gerhard var verksam inom teatern fram till sin död 1964. Han avled på Karolinska sjukhuset.

Sven-Eric Liedman har skrivit en intressant text om hur politiker och partier steg för steg förvandlat oss till kunder. Vi tycker att den har stort intresse ut folkbildningssynpunkt, så vi publicerar den i **Veteranen**, med Liedmans godkännande. Liedman tar ställning för ett parti, Miljöpartiet. Det kunde vara skäl nog att inte publicera den, men vi hoppas att ni läsare noggrant noterar att vår tidning går i tryck efter valet. *Redaktionen*

Partier till salu. Endast Miljöpartiet behandlar oss som medborgare

Sven-Eric Liedman

I Masthugget i Göteborg har vi en fin affär för frukt och grönsaker. Man lär känna dem som jobbar där och kan prata också om annat än tomater och bananer. Det är trivsamt och motsatsen till de hemiska köplador som breder ut sig i stadernas utkanter.

Men det finns alltid ett förbehåll i relationen mellan köpare och säljare. Det lyder: Jag köper dina varor så länge de är av god kvalitet. Om inte, söker jag mig till en annan affär.

Det är en hemsk tanke att andra mänskliga relationer skulle vara av samma slag. Tänk er bara: Om du är min lärare överger jag dig när du inte ger mig de betyg som jag behöver för min tilltänkta karriär. Min läkare är min läkare så länge han håller mig frisk. Min vän är min vän bara om mötet med henne piggar upp mig.

Du är min älskade så länge du ger mig trygghet, glädje och njutning.

Ändå är det ett sådant samhälle som starka krafter är i färd med att bygga in oss i. Det har pågått i flera årtionden nu. Redan för 30 år sedan skulle svenska föräldrar och elever se sig som kunder i skolan. Skolan säljer de fyra enkla räknesätten och något tusental engelska glosor till dig om du köper dessa varor med den skolpeng som staten utrustat dig med. Blir du inte nöjd, så sök dig till en annan kunskapsförsäljare.

Modellen innebär en uttunning av förhållandet mellan elev och lärare. Det borde vara en djupt mänsklig relation. Läraren lär inte bara ut multiplikationstabellen och älvarna i Norrland.

Den goda läraren förmedlar också en respekt för kunskaper, en glädje att lära sig och ett sätt att inpränta att vägen till ett moget vetande tillryggalägger vi bäst tillsammans.

Men hur uppmuntras detta i dagens svenska skola med sina otaliga prov och betyg som alla fungerar som ett slags försäljningsargument på en marknad? Uselt! Kunskaper blir inte mål i sig utan enbart medel för en karriär.

När vården privatiseras händer samma sak. Där kostnader kan kapas, där kapas de oavsett vad det innebär för patienterna. Värst är det i äldreomsorgen där man sparar på allt och i synnerhet personal för att aktieägarna ska få en ordentlig utdelning.

Den offentliga vården följer efter. Skatterna får inte höjas. Snarare bör de sänkas. Det är åtminstone vad regeringsalternativet Kristersson ständigt förkunnar. Kostnaderna för de mest hjälplösa, de sjuka, de arbetslösa, de fattiga måste bantas. Däremot ska vinsterna på skatte-medel för skol- och vårdägarna lämnas orörda.

Det samhälle som tagit form under de senaste decennierna påverkar oss på djupet. Margaret Thatchers beryktade ord att det inte finns något samhälle, bara individer blir en levande sanning för oss.

I politiken är denna inställning förödande och aldrig har det varit tydligare än denna sommar.

Vi säger att vi lever i en demokrati. Ja, i väsentliga stycken gör vi det. Det är lätt att se skillnaden mellan Sverige och Ryssland; i Sverige kan jag skriva detta.

I Ryssland hade jag kastats i fängelse.

Och ändå är den svenska demokratin på fel väg, låt vara inte på den som leder till Putins land. I Sverige behandlar de flesta ledande politiker mig som en kund, inte som en medborgare. I en god demokrati är vi medborgare. Vi lever i polis. Vi är alla politiska varelser. Det betyder att vi har ansvar för vårt samhälle. De som kallas politiker rätt och slätt är bara våra ombud. De måste betrakta oss som myndiga människor som har förmåga att se till annat än det egna snäva intresset.

Men nu behandlar politikerna oss som konsument av politik. De försöker sälja sitt parti till oss. Priset är lågt: vi behöver bara leva på som vanligt. Kör din Suv som du brukar. Ät ditt röda kött också i morgon. Flyg till Thailand när du känner för det.

Det är som de lockande erbjudandena utanför Ica eller Coop. Prima oxfilé i dag. Prissvärt vänsterfläsk. Billig vargstek från Kristdemokraterna. Mogna moderater till vrakpris.

Vi ska ordna den skenande klimat- och miljökatastrofen någon gång i framtiden. Till det behövs tekniska hjälpmedel som ännu inte finns. Men lita på oss, vi ordnar biffen åt dig och dina barn.

Det är skamligt.

Bara ett enda parti behandlar oss som myndiga medborgare. Om inget oförutsett inträffar före den 11 september kommer jag för första gången att rösta på Miljöpartiet i riksdagsvalet.

Fenomenet Greta Thunberg

Redaktionen

Greta Thunberg. Foto: Daniel Bockwoldt, *Das Gelbe Blatt*

Svensk TV har nyligen visat en dokumentär om Greta Thunberg. En saga för god, för att vara sann!?, för att citera Lisa Ekdahl.

Och det är verkligen häpnadsväckande att denna tonåring fått ett så enormt genomslag. Hon inbjuds till miljökonferenser, hon hyllas av media och allmänhet, hon har satt fingret på precis den knapp som ingen lyckats trycka ner så att det märkts på allvar: hyckleriet när det gäller klimatkrisen och makthavarnas oförmåga att ta krisen på allvar, översvämningar, torka, avsmältning av landisar till trots. *"How dare you?"* har varit Gretas ständigt återkommande fråga.

Men segertåget gillas inte av alla. Vid sidan av demonstrationstågen står de, skeptikerna, de som inte tänker lyfta sina händer för att applådera henne. Kritikerkerären består av olika sorters klimatförnekare, politiker, konspirationsdårar, de som tror att det handlar om business, och att hon tjänar grova pengar på sin uppmärksamhet. Kritiken når också de som anses ha uppvaktat henne alltför fjäskande, och de alltför politiskt korrekta. Hon anklagas för "vänsterpopulism, klimatdiktatur, och rörelsen kring henne har påstått utgöra ett hot mot ekonomi och demokrati."

En av de hätskaste kritikerna är Bert Karlsson, vår folkkäre musikproducent och nättäckare. Han tycker att Greta Thunberg borde fokusera på invandringen i stället för klimatet.

– Nu ska hon gå i skolan, och så kan hon kanske syssla med invandring och integration i stället.

Bert Karlsson anser också att Gretas familj med mamman Malena Ernman i spetsen borde flytta till invandrarområdet Bergsjön i ett par veckor för att lära sig hur Sverige verkligen ser ut.

– Då får de se verkligheten, och vak-

nar upp. För den kommer på förr eller senare, säger han.

Samma sak påstår Carl Sagan 1985 i sin "lektion" för den amerikanska kongressens senat om hur den förändrade växthuseffekten leder till att den planetära verkligheten för oss blir något helt annat än vad den är idag (1985). Den refererade vi till i *Folkhögskoleveteranen* 1 2022. Enligt Sagan kommer den verklighet som kommer oss till mötes att vara av ett annat slag:

"Om vi inte tar itu med att sänka takten i ökningen av förbränningen av kol i form av bensin, diesel, ved och stenkol så kommer vi vid mitten av nästa århundrade (2050) få uppleva hur den antarktiska inlandsisen kollapsar, med stora havsnivåökningar som följd."

Då och då dyker det upp bevis för att de stora fossilbolagen, som verkat under "den stora accelerationen" efter 1945, haft full vetskap om att förbränningen av deras produkter skulle komma att storskaligt påverka det globala klimatet. Medvetenheten, eller sanningen om detta har förtigits. Framförallt av dem som visste bättre. (För referens se dokumentären "Den stora klimatskandalen", SVT Play).

Skillnaden nu, 2022 efter IPCC:s många sammanfattande uppföljningar av klimatförändringarna, är att så många som inte "vet bättre" uttalar sig om att klimatförändringarna som vi registrerar är "naturliga" fluktuationer. Man tänker sig att Greta Thunberg förmedlar en bluff. Förklaringen ligger i att IPCC och en överväldigande majoritet av världens klimatforskare är deltagare i en konspiration, eller har totalt fel utgångspunkter för sin forskning.

Bert Karlsson representerar en hållning som är vanligast bland västvärldens lågutbildade män som röstar på populistiska partier.

Det är vanligare även bland män, att man inte förnekar förändringarna, men att lösningarna på problemen inte ligger i att vi förändrar vår livsstil, utan i satsningar på teknisk utveckling som kanske kan leda till att vår civilisation obehindrad kan fortgå med

samma höga konsumtion av materiella resurser. Problemen med artutrotningen anses kanske inte lika angelägen att lösa. Sveriges lilla miljöparti, för vilket klimatet, förgiftningarna och artutrotningen motiverar dess politik, tycks just nu denna sommar ha svårt att värva tillräckligt många röster i valen till riksdagen, regionerna och kommunerna för att säkra sina parlamentariska möjligheter att påverka miljöpolitiken. Partiet kanske uppfattas som lika galet som Greta?

Det är uppenbart att Gretagestalten upplevs av många som ett hot. Ett naket, uppriktigt och självuppoftande engagemang hos en skolflicka frammanar känslor av oro, skam och dåliga samveten som man till varje pris måste skydda sig mot genom aggressivitet. Med lite grundläggande psykologi går det att förklara den olust och det hat som hon har väckt hos dem som *inte vet bättre*, fastän de är övertygade om motsatsen.

Folkhögskoleforum 2022

Den femte upplagan av Folkhögskoleforum genomförs som en heldagskonferens för alla inom folkhögskolan. I år är konferensen helt fysisk utan digitala sändningar och äger rum måndag den 31 oktober kl 09.00-16.00 på Clarion Hotel Sign i Stockholm. Välkommen med din anmälan till [Sveriges folkhögskolor](#) eller, om du läser papperstidningen, sök på "Folkhögskoleforum 2022".

Tema: En utmanad folkhögskola?

Temat för årets Folkhögskoleforum handlar om hur vi i dag möter dagens och morgondagens utmaningar och vad som händer i praktiken när omvärldens och samhällets förändringar möter folkhögskolan, dess värdegrund och verksamhet. Spänningsfältet kan också formuleras utifrån ett möte mellan hårda kontra mjuka värden eller hur man äger friheten i ett ramverk?

Ett annat perspektiv är att folkhögskolan sedan dess grundande alltid (mer eller mindre) utmanats mellan samhällets och systemens ordning kontra de egna kärnvärdena och praktiken. Folkhögskolans verksamhet har betonat och framhållit värden relaterade till synen på människor, samhället, kunskap och lärande för att stärka det vi idag benämner som utbildningsformen folkhögskola.

Jag är ingen folkbildare!

Bernt Gustavsson

Vissa ord är honnörsord genom att de har en positiv klang och säger något vi tycker är fint och bra. Andra ord kan vi även identifiera oss med. Det kan vara en beteckning på ett yrke eller en sysselsättning vi känner igen oss i. Jag kallar mig gärna folkhögskollärare, vilket jag yrkesmässigt varit till stor del i mitt yrkesliv. Jag har även varit lärare på universitet men det känner jag inte igen mig själv i på samma sätt. Därtill har jag tillskrivits en rad beteckningar som pedagog, idéhistoriker, filosof, författare, folkbildare med mera, men det är sådant som andra tillskriver mig. Fram

till 1991 var det ytterst få som kallade sig "folkbildare". Därefter har ordet använts alltmer frekvent. Vem som helst kan kallas "folkbildare", eller tillskrivas den beteckningen. Själv har jag aldrig och kommer aldrig att kalla mig just folkbildare.

Varför?

Det första är att det är en vag beteckning som kan tillskrivas vem som helst. Det kan i bästa fall stå för någon som är bra på att förklara eller intressant beskriva komplicerade saker. Det andra är att det låter pretentiöst, att jag skulle ha pretentionen att bilda någon när jag själv är involverad i en ständig sådan process. Flera personer jag känner använder gärna beteckningen folkbildare, men är mer tveksamma till att använda ordet bildning. Många journalister och lärare vill inte använda det ordet för att det anses vara elitistiskt och gammeldags. Men för mig är det mer naturligt att använda just ordet bildning, kanske beroende på att jag länge har bedrivit djupgående studier av begreppet. Det blir då något annat än så som det vanligen uppfattas, vilket

beror på hur ordet används medialt, som finkultur. För dem som inte vill använda ordet bildning går ofta ordet folkbildning bättre. Nåväl, vilka är då folket och vad händer med det andra ledet, bildning som står kvar. Idag används ordet bildning medialt som beteckning på att kunna namn på personer och verk i konst, litteratur och musik. På liknande sätt förefaller ordet vetenskap ha reducerats till naturvetenskap. Vi får en olycklig uppdelning mellan olika kunskapsområden – bildningsestetik och scientistisk vetenskap.

Det svåra med att använda ordet bildning är när det används som beteckning på någon som anses eller själv anser sig vara bildad. Då brukar jag ta fram citatet av Ellen Key – "bildad kan man inte bli, bara mera bildad". Bildningsprocessen tar aldrig slut och därför är det fel att slå fast att det är något vi är. Vi är alla på väg. Jag känner mig ständigt vara på väg någonstans. Jag vet inte vart, men det är en resa som består i att ständigt göra utfärder, att som i leken glömma sig själv, men komma tillbaka hem och till sig själv, kanske något förändrad.

Betygsinflation

Urban Lundin

Ny granskning visar att friskolor delar ut 50 procent fler A i betyg
Det skriver Torbjörn Tenfält i tidningen Ämnesläraren

Han lutar sig mot forskarna Alli Klapp och Christian Lundahl (bilden) som menar att den skenande betygsinflationen på friskolorna är djupt problematisk.

Betyget A i årskurs nio är nästan 50 procent vanligare i friskolor, visar Ämneslärarens granskning. Samtidigt ökar betygsinflationen kraftigt även i de kommunala skolorna.

– Att hela systemet utsätts på det här viset är inte rimligt. Marknadsstyrningen måste bort, säger Alli Klapp.

Den skenande betygssättningen gör att andelen elever i nian med betyget A är betydligt högre i friskolorna än i de kommunala skolorna. Det gäller samtliga ämnen.

I svenska som andraspråk var andelen elever med A nästan 109 procent högre i fristående skolor jämfört med kommunala skolor förra året. I teknikämnet var skillnaden knappt 79 procent, i engelska drygt 74 procent.

– Det är de fristående skolorna som driver utvecklingen. Systemet med marknadsstyrning är djupt problematiskt, men jag upplever en motvillighet bland politiker att diskutera detta, säger Alli Klapp, docent i pedagogik vid Göteborgs universitet, med bedömning och betyg som främsta forskningsintresse.

Varför har detta fenomen inte mer än marginellt drabbat folkhögskolorna? För vi skulle ju ha kunnat hjälpa våra deltagare att komma in på högre studier genom att helt enkelt dela ut högre omdömen. Svaret är att vi nog alla insett att skolformens rykte snabbt skulle ha slagit i botten om vi låtit oss lockas att slå in på den vägen. Så vi har varit återhållsamma och hållit oss till den skala som inneburit att omdömena inte skulle överstiga 2,7 i medeltal. Varför har inte friskolorna insett denna fälla? Pengarna förstås! De är ute för att tjäna pengar, och då får principerna vika för den marknadsföringsbonus som ligger i höga betyg.

Folkhögskolorna är beroende av många externa faktorer som påverkar deras ekonomi. Men låt oss glädjas åt att vi inte har varit beroende av kravet att leverera vinster till hungriga aktieägare.

Matminnen

Redaktionen

När vi i redaktionen med fasa tvingades notera att vi nog är den enda publikationen i landet som inte haft med ett enda ord om mat, reagerade vi snabbt och införde ett nytt tema: **Matminnen**.

I förra numret hade vi med tre bidrag, och i detta nummer ett från redaktör Lundin.

För nu – tänkte vi! – kanske vi har ett tema som kan generera många bidrag från läsekretsens. För som ni vet har vi återkommande värdjat om bidrag från er. Och vi har också med glädje kunnat notera många alster, men ändå inte i den

utsträckning vi hade hoppats på. Vi tror ju att vår tidning blir ännu bättre, om vi får fler skribenter.

Nå, skulle nu mot all förmodan **Matminnen** inte locka, så påminner vi om våra tidigare förslag på teman ni kan nappa på:

Osannolika möten där ni kan delge varandra speciella och oväntade möten i livet.

Anekdoten, där vi bett er att berätta om något som varit förvånande, förargande, förbluffande, förfärande, för... ja, vad som helst.

Jag + folkhögskolan = sant, där vi gärna vill höra hur det kom sig att ni "hamnade" på folkhögskola.

Att göra gott - som veteran. Många veteraner är engagerade i olika verksamheter och rörelser. Vi hoppas kunna locka dig att skriva något om ditt liv numera!

PS. Vi räknar förstås med att matminnena ska vara sådana som inneburit ett lyft i tillvaron. De negativa minnena kan vi lämna därhän. DS.

I vatt'chokladens rike...

Urban Lundin

... är jag född och uppvuxen. Parallellen med vattvälling är uppenbar. Båda dryckerna är gravt vattenskadade.

Vatt'choklad tillreds på följande vis: två teskedar kakao, två teskedar socker och några droppar mjölk blandas i botten på en mugg. Det smakar gott! Man hade dock inte så många sekunder på sig, innan morsan fyllde muggen med hett vatten. Halva frukosten färdig! Drycken kompletterades med två bitar knäckebröd, med endast lite margarin på. Farsan var elektriker med skaplig inkomst, så vi unnade oss lyxen att bre margarinet på den "gropiga" sidan av brödet. De fattigare kompisarna i hyreshuset på andra sidan vägen hade margarinet på den släta sidan.

Detta var min och mina bröders frukost under större delen av skollåren. Man kan tro att en sådan torftig mathållning

skulle öppna sinnen för nya smakupplevelser. Men i verkligheten fungerar det precis tvärtom. Barn som inte från tidig ålder lockas att testa nya smaker, låser sig i det psykologerna kallar *neofobi*. De är inte intresserade av något annat än det invanda. Och det gick ju ingen nöd på oss! De traditionella barnfavoriterna köttbullar, pannkaka, falukorv, havregrynsgröt med blåbärssylt och kanelbul-lar gjorde att vi växte som förväntat.

Fast det relativa överflödet vid julbordet lockade inte som föräldrarna hade hoppats:

- Nu Urban, sade de med strålände ögon, nu får du välja precis vad du vill av syltor och pastejer.
- Jag vill ha ost eller kaviar, svarade jag, dvs. de pålägg som stod till buds de flesta vardagarna.

Men vid ett tillfälle bröts mitt motstånd mot nya och exotiska (?) smakupplevelser. När jag var i 10-11 års åldern byggdes en transformatorstation tvärs över vägen från där jag bodde. Jag var nyfiken och höll till vid bygget ibland. En dag bjöd en av jobbarna mig att få åka bak på hans motorcykel, när han åkte hela långa vägen (=ett kvarter) till Thors kafé. Han köpte en rykande färsk rågkaka. Väl tillbaka stekte han fläsk i en panna, och sedan doppade han rågkakan i fläskflottet.

- Vill du smaka, sade han.
Jag smakade och jag var helt knockad! Färsk rågkaka, och lagom kryddat stekfläsk. Den upplevelsen glömmar jag aldrig.

Genom mitt fönster

Lena Skördeman

Det var en märkvärdig regnbåge som syntes i köksfönstret i augusti. Så stor och så varm i färgen.

Solcellslamporna såg sig överträffade.

Men trots all skönheten kom jag, med lite tankeflykt, att fundera över begreppet båg.

Båg-il sade man norröver om barns rackartyg och bus.

Ordet är föråldrat fast verkligheten bakom är i bästa form. Jag mötte den när veteranföreningen 2010 skulle göra en studieresa till Belarus. Galina och

Marina arbetade där med folkbildning i kontakt med svenska studieförbund och Vuxenutbildarcentrum i Linköping.

En resa till Östeuropa beställer man väl hos den välkända resebyrån Iventus, tänkte jag, ringde och bad om en prisuppgift.

- Vilka datum gäller det? Vi kan bara ge ett pris för ett fast datum. Nu hade jag kollat på själva flygbolaget och sett måttliga priser, men bad ändå om Iventus uppgifter för utresa en viss tisdag. Svaret blev tre eller fyra gånger flygbolagets,

och när jag kollade där igen hade tisdagen det höga priset även hos dem. Bara tisdagen.

Så Iventus blev det inte. Jag valde en annan dag än tisdagen och köpte biljetterna direkt, till det snälla priset. Belåten men besviken, och med tankar kring båg och bedrägeri.

FRA SYVENDE FAR I HUSET (6)

Nödvändigt växelbruk

Stewe Claeson

Jag tänker använda denna spalt till att, nu 80 år gammal, tala om mig själv – men jag gör det faktiskt bara för att kunna visa på en viktig princip som rör allt folkhögskolearbete jag känt till.

Jag tillbringade fyrtioett år i folkhögskolan, trettiofyra av dem som rektor, jag bodde alla de fyrtioett åren på skolområdet; det är lätt att föreställa sig att jag skulle kunna ”gå in i väggen” eller ätas upp av arbetet. Men tidigt, eftersom jag före folkhögskolelivet börjat skriva och vara konstnärligt verksam, riktigt tidigt beslöt jag mig för att leva ett dubbelliv. Jag lade ned mycket av min kreativitet i skolan, i första hand roade det mig att skapa nya linjer, finna nya verksamheter för nya grupper av människor, och ständiga och långa samtal med alla typer av kursdeltagare upptog stor del av mitt liv. På sätt och vis är dessa samtal mitt livs viktigaste kunskapsmassa.

Men när jag till sist gick hem för dagen blev jag författare och översättare. Skolarbete, papper från kontoret, tog jag aldrig med hem. Istället höll jag under många år de två världarna så separerade från varandra som det bara var möjligt. Jag minns hur elever förvånade kunde komma in till mig och säga att de hittat böcker av mig på biblioteket och jag minns, långt senare, kanske kring sekelskiftet, hur en av mina författarkolleger i Lyrikrådet frågade om jag fortfarande arbetade i folkhögskolan. ”Det händer”, minns jag att jag svarade. Först när min förläggare tyckte det var häftigt att påpeka detta dubbelliv och nämnde det på böckernas flikar blev jag tvungen att vidkännas växelbruket.

Det finns en berättelse som jag ofta tänker på när jag får frågan om mitt liv som både folkhögskolerektor och författare och översättare – och det sker när den amerikanske diktaren William Carlos Williams kommer på tal (och sedan lång tid kommer han på tal kanske mer än någon annan eftersom jag tillbringat så mycket tid med USA:s lyrik och snart sagt alla i dag verksamma amerikanska lyriker har ett förhållande till honom.).

WCW debuterade 1909 och dog i början av 1960-talet, med ett mycket stort antal böcker bakom sig. Men under

hela sitt liv var han verksam som barnläkare i New York, bodde i samma hus i ett femtiotal år på andra sidan floden i Rutherford, New Jersey, en adress som idag är lika bekant för den läskunniga amerikanska allmänheten som Mårbacka eller Ulvik är för oss nordbor, och dagligen reste han in till sin mottagning; hans liv innehöll mycket få ledigheter, han gjorde få utlandsresor och först på äldre dagar en del uppläsningsturnéer, det var allt. Hans författarskap innehåller självfallet mycket som anspelar på detta liv i medicinen. Men hans stora insats ligger på andra områden än det fackliga innehållet – han förnyade den amerikanska poesin genom ett enträget hävdande av att vilja vara begriplig i en tid då inte bara Eliot och Pound utan också Stevens och Moore gjorde poesin till en allt smalare angelägenhet i gemene mans liv. Men anekdoten som jag så ofta får i tankarna när någon undrar över hur jag fick två liv att gå ihop är denna – hur sann den nu kan vara: – det berättas hur han med en patient framför sig plötsligt kunde ta upp receptblocket och med bekymrad min börja göra anteckningar, och man kan liksom se patienten vänta, medan doktorn gör en livsavgörande notering om hälsotillståndet. Och sedan, hur han hemma hos Flossie, hustrun, och sönerna, under kvällar och helger bearbetade dessa anteckningar, som alls inte var medicinska utan i själva verket språkliga uppslag, formuleringar som slagit honom, iakttagelser han inte ville glömma, kuriösa metaforer eller överraskande vardagsuttryck som fötts i det dagliga arbetet. Helger och kvällar var han diktare. På dagarna omtyckt och noggrann barnläkare – på kvällarna förnyare av den amerikanska lyriken. Lyriken hade glädje av att hans arbete hela tiden korrigerades av den så kallade verkligheten, och han kom frisk och utvilad till arbetet varje morgon, efter att ha vistats i – det kreativa. I skapandet.

Exemplen kan mångfaldigas. Wallace Stevens var i hela sitt liv försäkringsman, men på promenaderna till och från arbetet och hemma på kvällarna skrev han poesi. Också idag en av klassikerna. På kontoret visste man inte mycket om det.

Lite likadant tycker jag att jag hade det.

Idag är jag säker på att mitt författarskap mått bra av detta ständiga inflöde av verkligt liv, verkliga människor och verkliga livsfrågeställningar. Det är svårt att uppfinna händelser och personer som kan bräcka verkligheten när det gäller överraskningar, lycka eller hemskheter. Så säger man ju rent ordspråksmässigt; att verkligheten överträffar dikten. Jag menar att jag varit lyckligt lottad som i mitt liv ständigt konfronterats med hur livet faktiskt gestaltar sig för dem som lever samtidigt som jag.

Och jag är på samma gång fullkomligt övertygad om att mitt folkhögskolearbete mådde bra av att jag gjorde annat än bara läste Folkbildningsrådets propåer. Att jag hade ett liv utanför skolans. Att jag, som William Carlos Williams, kunde komma utvilad och entusiastisk till arbetet varje morgon – därför att jag kvällen innan, helgen innan, varit på besök i det starkaste människan uppfunnit: det kreativa.

Vilka lärdomar kunde jag dra av detta? Tja. Jag minns en kollega som hörde mig berätta om hur jag inrättat mitt liv och som – kanske litet nedlåtande – sa att det varit viktigare med Williams läkararbete än det där diktskrivandet. Kanske skulle jag ha gjort ännu större nytta i folkbildningen om jag inte använt tiden till att ”hitta på”. Jag får lust att avsluta denna korta spalt med ett par rader av Williams – och bara för skojs skull väljer jag min egen översättning, gjord en folkhögskolekväll i Malung för länge sedan:

---/ Se på det
som gäller för nytt.
Där finner du inget nytt, men i de
föraktade dikterna.
Det är svårt
att lära något nytt av dikter,
men folk dör varje dag, olyckliga,
av brist på vad som finns där. ---/